

Lőrinczy György: PÓSA LAJOS *

Semmi sincs távolabb tőlem, mint az a szándék, hogy a szónoki figurák mesterséges virágait keressem itt, ebben a nyájas és kedves testületben, mely nemzeti költészetünk mai sivatagjára a gyermekvilág színes pompájú oázisát varázsolja. Úgy hiszem, valamennyien egyetértünk abban, hogy Pósa és költészete nem szorul csinált virágokra. Hogy mi, akiknek a lelkén az őszinteség derűje sugárzik, nem is tudnánk olyan érzelmeknek hangot adni, melyek nem hálás szívünkéből, nem megihletett gondolatvilágunk tiszta forrásából fakadnak. Nekem magamnak különben sem kell idegen tarlókra kalandoznom, hiszen még azt se győzöm bokrétába kötni, ami a magam földjén terem, mikor a Pósa Lajos forró magyar költészetét, hevülő lelkét, dalos lantját kell dicsőítenünk.

Maga az is megihlet, hogy éppen szülővármegyéje meleg keblén öleli őt legelőször körül leghívebb munka-és pályatársainak, a magyar gyermeknevelőknek hálája, ragaszkodása és hódolata. A bérces Gömörben, melynek változatos völgyei között tán éppen a Balog-völgy az, amelyiken a legtöbb virág terem, ahol legcsengőbb a magyar dal, s ahol a szántó-vető ekéjét is az Isten kicsiny muzsikása kíséretti: a csattogó pacsirta, fönnten szárnyaló vidám nyári kedvvel. Ez a daloló világ, ez a nóták völgye adta nemzetünknek Pósa Lajost. Azok a pásztortüzes, napsütötte domboldalok, a kanyargó Balog susogó vize, a radnóti fecskéfészkes hajlékok, gólya-lakta boglyák, fonóházak és kukoricafosztók, a tarlón rengő-ringó kalászosok, kéklő búzavirágok és pirosuló pipacsok, a rendet vágó sarlók, az aratók fürge, verejtékező magyar munkásnépe, mely áhítatosan hallgat el, mikor a fehértornyú templom szelíd harangja imádságosan megkondul s szavában Isten teremtető lehelete száll szerte a völgy fölött... Ez a Pósa Lajos költészetének, lelkének oly összhangzóan magyar világa, amelyet ezen a kerek földön, Magyarországon kívül sehol se láthatunk. Ennek a nyájas, patriarkális magyar világnak a szelíd képe töltötte be az ő lelkét, ébredésétől kezdve, a falusi kis libapásztorok rozoga akadémiájától, a legsúlyosabb, a legnehezebb könyvtől, az ábécétől kezdve mindvégig. Az kísérette viszontagságos életét; annak a radnóti fekete televénynek a megtörhetetlen őseréje tartotta fenn életenergiáját a küzdelmek között, s az onnan magába szívott emlékek, melyekkel szíve elválaszthatatlanul összeforrott, növelték meg benne azt a szilajságában is megható fajtaszeretetet, melyjel a magyarság minden bánata, reménye, öröme, gyásza és vigasztalása, a művészet ragyogó képeibe öltözött, mikor az ihlet magasztos perceiben lantja meg-megszólalt.

Ez a költészet, szűzies tisztaságával, örök emberi, mégis mindig magyar motívumaival, ragyogó bizonyága annak, hogy a költészet annyit ér, amennyire a nemzet, a faj lelkének, gondolat-és érzésvilágának művészien szép és sajátosan hűséges tüköre. Az elnemzetietlenedés mai szomorú korában, mikor zagyva lármával harsogják tele a szegény hiszékeny magyarság fejét, hogy üdvösség, hogy kultúra, hogy nagy és szép alkotás csak idegenből szivárog át hozzánk, mikor a mozik, az artisták, az orfeumok meghamisítják a művészetről való közfelfogást, sőt az erkölcsöket is, mikor kegyetlenül tiporják össze a legnagyobb teremtető szívek és elmék dicsőséges emlékét, négy évtizeden keresztül Pósa Lajos volt a legelszántabb őrtálló a magyar költészet

berkeiben, a leghívebb dalnok a magyar mezőkön, aki a magyar nemzeti ideálok kultuszában soha meg nem ingott, soha idegen tarlókra nem kalandozott, hanem dalaiban mindig magyar érzést és magyar gondolatot, magyar erkölcsöt és magyar dicsőséget, magyar szépségeket magasztalt, zengett és szórt széjjel költészetének kifogyhatatlan és tiszta forrásaiból. *„Ha költő vagy, ne turkálj szemétben!”* – kiáltotta harsányan, noha kevesen hallgattunk rá.

A szerelem, a hazaszeretet, a gyermek. Ennek a három forró csillagnak a fénye ragyogja be az ő költészetét. A szerelem, melynek gyönyörű szenvedéseit és repeső boldogságát odakapcsolja a magyar föld bűbajos tüneményeihez, a fehér akácvirághoz, a Balaton susogásához, erdők zengéséhez, délibábos rónák változó képeihez, rétek és mezők illatához, kakukk-szavához, rigófüttyéhez, cimbalomszó zokogáshoz, vadgalambkacagáshoz, pásztortüzes domboldalon reszkető furulyához. Vajon ki nem danolta egyszer-mászor: *„Elragadta galambomat a Balaton tőlem”*... Vajon melyik más nemzet nyelvére, dalára lehetne lefordítani a nótát:

*„Vásárhelyi sétatéren
Béla cigány muzsikál,
Hajlik ide, hajlik oda
Liliomszál, rózsaszál.
Én felém is hajladozott,
Mosolygott egy rózsza,
Bár sohase hajladozott,
Ne mosolygott volna.”*

Ezt csak magyar ember érti és csak magyar ember tudja eldalolni! Ezek az ő csapongó sóhajtasai szertebujdosnak a dobogó szívekben, melyeket lánggra gyújtanak a melódiák, amikkel Dankó halhatatlan hegedűje összemuzsikálta. Mert a mi Póságunk szerelmi költészetét az Isten azzal is megszentelte, hogy külön cigányt teremtett a számára: Dankó Pistát. A magyar dalnak ez a cigány Petőfije senkinek a dalára sem tudott olyan szép nótákat teremteni, mint a Póságaira. Szeged hírneves poétája, Móra Ferenc, a Dankó szobrára írta, de Póságára éppúgy elmondhatjuk, hogy:

*Ha holdas esték fátylas alkonyán
Szerelmét sírja, zengi a leány,
Kisüt a mosoly ajkad szögletén:
Ez az én nótám... Ez is enyém!...*

Hát a hazaszeretet! Ez a divatját múlta avult, örökszent klenódium, mely ezer évig világitotta nemzetünk véres útjait s most is úgy húzódik meg az iskolák és az óvodák szerény viskóiban, mintha valami rejtegetni való csempészáru volna. Még az is gyanúsá lesz, aki beszél róla, mikor a nyugati bálványimádók kánkánnal, tangóval, táncolják körül az idegen isteneket. De emlékezzetek vissza a millenniumi ünnep kegyeletes oltár-tüzeire, melyeket az Endrődi, Ábrányi és Pósa tüzes versei gyújtottak és szentel-

tek meg. Emlékezzetek vissza a magyar imádságokra, amik végigzengettek az országon s zarándokhelyé avatták a Zoborhegy, a dévényi vártető és a Cenk ormait, Pusztaszer síkját s Tas és Szabolcs honfoglaló lábanyomát a Tisza körül! Nemzetiszín zászlóerdők nőttek akkor ki a fenyők és a kalászosok között s a magyar nemzet a Pósa verseivel ébredt s azokkal aratott. Búzáat is, dicsőséget is. Budavárában a német császár billikomot üritett Zrínyi Miklós hős emlékére és ezer-éves történelmünkről márványba vésett törvényt csináltak! Háládatos nemzetünknek mindezt soha, egyetlen pillanatra sem volna szabad elfelejtenie! Hogy a történelmet, a nemzet fényes napjait mindig költői készítik elő; hogy az ő szent munkájuk nélkül nincs nagyság, nincs dicsőség, nincs történelem. Hogy Bizánc bukását Herczeg Ferenc tette tragédiává, hogy Bánkbánt Katona tette nemzeti mártírrá, s Wesselényi, a vasember jellemének és életének a szépségét Fadrusz vésője mutatta meg nekünk, s hogy költő nélkül maga az Isten se volna – Isten. S nem volna haza és nem volna hazaszeretet.

Hazaszeretet! Mi az tulajdonképpen? Én megmondani nem tudom, csak úgy képelem el, hogy az is ott terem valahol a kanyargó Balog körül. Ahol van egy virágos völgy; a virágos völgyben kis falu, abban fehér házikó, s a házikóban ráncos képű, szelíd öregasszony: az Édesanyánk. Kinyújtja felénk reszkető kezét, hogy ezt a néma intést lássuk, halljuk, érezzük, akármerre járunk, tündéerkertekben, fejedelmi palotákban: „*El ne add az ősi házat!*” Ez a hazaszeretet, vagy valami ilyesmi.

Az ezredéves kiállítás egyik fényes pavilonjában, derűs nyári éjszakán hárman üldögéltünk egyszer, 1896 nyarán: Pósa Lajos, a költő, Vágó Pál, a nagy magyar festő, meg én. Gyönyörködtünk a fontaine lumineusében, a százféle muzsikában, mely szinte ringatott, s a zsongó, tarka sokaságban, mely alá s föl hullámozott körülöttünk.

Alig esett szó. Mindent, amit mondtunk, hosszú hallgatás és töprenkedés követt. Akkor is volt elég töprengeni valója a magyar költőnek.

Egyszer csak Vágó Pál szelíden megfogta Pósa kezét.

– Barátom, ki tudja, lesz-e többet alkalmam, ezt a mostanit hát nem szalasztom el, hogy megköszönjem neked a szüleid házat.

– Nekem! – nevetett Pósa, azt hívén, hogy a piktor szokása szerint valami tréfára készül.

De Vágó különben szatirikus vonásokkal barázdált fekete magyar feje nagyon komoly volt.

– Igen, neked. Életem egy rossz pillanatában egyszer elhatároztam, hogy végképp elhagyom a szülőfalumat, Jászapátit s eladom anyám házat, Pestre költözködöm. Tudod, az én fajtám, a jászság, vagyonos nép. Akadt a házra vevő akármennyi s az alkut már meg is kötöttük. A szerződés, fiskális kacsaringókkal megszerkesztve, már ott feküdt előttünk az asztalon, a vevő már alá is írta s magam is tollat kerestem... Akkor hozták az újságomat a postáról. Belepillantok, s megakad a szemem a te verseden:

*„El ne add az ősi házat,
El ne add az ősi kertet,
Hol a csűrön késő őszig
Gólyamadár kelepelget.”*

Vágónak elakadt a szava s a szeme könnybe lábadt.

– Nem adtad el... – segítetttem neki befejezni.

A festő hálásan szorította meg a Pósa kezét. S csak egy szólt felelt, azt is reszkető hangon.

– Nem.

De vajon csak ő szorította-e meg? Vajon hányan vannak, voltak, s lesznek még, vajon hányan vagyunk becsületes vergődő szegény magyarok, akik a hazaszeretet olykor keserű, olykor lángoló, búfelejtető vagy vigasztaló italáért a Pósa verseihez és könyveihez menekülünk! Akik nyertünk a magyar szellem eme nábobjától, nemes hevületeket, becsületes és szép elhatározásokat, tiszta vizet, tiszta bort, tiszta aranyat. Én magam büszkén vallom be, hogy ifjúsági könyveimet sohase írtam volna meg az ő energikus lelkének a biztató és erőszakos szuggesztiója nélkül.

A magyar gyermeknevelők, népoktatók, kisdedovók és iskolák se juthattak volna el sohasem a nemzeti közművelődés ama magaslataira, melyeken járunk, a Pósa nagy magyar zsenije nélkül, mely nekünk teremtette meg a magyar gyermekköltészetet, a magyar ifjúsági irodalmat.

Mikor ő a szögedi bohémtanyáról legelső gyermekversét világgá röpítette, a magyar népnevelés és közoktatás óriás mezejét sűrű, buja gyom és dudva verte föl, mely között még a leggyöngédebb és legfinomabb ízlés is csak nehezen tudott egy-egy olyan szelíd csöngettyűvirágot találni, amiben a gyermeki lélek veszedelem nélkül gyönyörködhetett volna. Érzelmős és selejtes fordításokat használtak, melyek a magyar gondolkodásnak idegenek voltak, vagy jobb esetben magyar kontárok hevenyészett, avatatlan durva ácsmunkáját, amely lelketlen, vagy rosszul rajzolt és betegesen képzelt szereplőkkel, formátlan formákkal és fogalmakkal gyötörte a gyerek fantáziáját és éjszakáját. Az idétlenséget és fonákságot már túlvitték azon a határon, amit meg lehetett volna bocsátani. Ne nevéssenek, nagyon komoly és válságos pillanata volt ez a magyar pedagógiának. Kuriózumnak látszik ma, pedig való igaz, neveléstörténelmi tény, hogy az akkor egyetlen számbavehető gyermeklapban ez a vers jelent meg:

*Misike jó kisfiú volt,
Kis könyvéből mindig tanolt.
De ím, nézzétek Marcit,
Mindig vágott fura arcit.*

*Ha egy idegen úr bejön,
Úgy néz reá, mint egy mejöm,
Megint enni kér a tálba,
Pedig mennyit zabált dálba!*

Csak azért nem folytatom, mert ennek a lelketlenségnek nem akarok jelentőséget adni azzal, hogy komolyan foglalkozom vele. Talán éppen az utolsó pillanatban, az úgynevezett tizenkettedik órában toppant a magyar gyermekek virágos kertjébe Pósa Lajos.

*„Itt van, itt, Az Én Újságom!
Csakhogy itt van! Régen várom.
Napkeletről tündér hozta,
Ez aztán a kedves posta!*

*Teli dallal, teli képpel,
Telistele szép mesével.
Mese, mese tarka szárnyon,
Fogjátok meg, el ne szálljon!*

Micsoda más hang! Micsoda más világ volt ez! Az igazi magyar hang, az igazi tündérvilág nyájas, szelíd és szép, vonzó és igazi magyar mesebirodalma! Amelyik egyszerre kedvessé, igazzá, bensőséges, intim közvetlenségével őszintévé, derűssé, egyszóval magyarrá formálta azt a kis világot, amelyik már-már megsápadt a sok festett csemegétől, mintha a gyomrát rontotta volna meg. Pedig az a vers csak beköszöntő vers volt, jóformán a kiadóknak írt reklámvers, mely körülhordozta a szenzációs újsághírt, hogy Az Én Újságom, – azóta is az egyetlen, egyedüli igazi magyar gyermeklap –, megszületett. A beköszöntőt nyomon követte Az Én Újságom, mindazzal, amit megígért. Tele magyar dallal, magyar mesével, magyar ízléssel, magyar lélekkel. A magyar regék és népmesék tömérdek naiv, kedves és színes motívuma: az ispilangi rózsa, a világszép nádszálkisasszony, bevonult a gyermekköltészetbe; Kacor király elfoglalta ősi trónját, az erdők kicsiny rigói és fülemüléi többé nem mákonnyal, hanem tiszaháti búzaszemmel, radnóti kendermaggal táplálkoztak. Hétről-hétre, hónapról-hónapra, esztendőről-esztendőre. Egy fertály századon keresztül, fáradhatatlanul, szüntelenül, mindig becsületesen, lelkesen, egyforma nagy bölcsességgel, egyformán lobogó magyar lánggal! Ez volt az igazi népnevelés és nemzetművelés!

Ah! Tele van a szívem hálával, szeretettel, tisztelettel mindazok iránt, akik ebben a dicső munkában részt vettek! Tele hódolattal Pósa iránt, aki a magyarságnak ezt a nagy nemzeti hadjáratát a maga radnóti oroszánfejével és küzdő karjával megindította s huszonöt év óta diadallal vezeti ma is. Igazi írókat hódított meg az ifjúsági irodalomnak, melyet előtte csak olyanok foglaltak le, akik az írásművészet szépségeit sem nem ismerték, sem megalkotni nem tudták. Az ő halhatatlan érdeme ez is, hogy a magyar írókat föl tudta lelkesíteni az ifjúsági irodalom művelésére, főképp szuggesztív erejével és azzal, hogy maga is költészete javát, istenadta nagy tehetségét ennek áldozta. Ha neki nem derogált leereszkedni a gyermekvilág naiv költészetéhez, nem volt ezt joga többé lekicsinyelni senkinek sem. Az ifjúsági irodalmat ő tette irodalommá, s emelte föl a művészetig.

Azok, akik olyan hévvel tagadják ennek a szent missziónak a jogosságát, noha a szócsavarás, a rabulisztika minden furfangját kimerítik, mégse tudnak mást vágni a Pósa fejéhez, mint a verseiben használt indulatszókat. A csingilingit, a cini-cinit, aranydiót, mogyorót. Hát persze, hogy csingilingi, persze, hogy cini-cini! Mert a magyar nép, minden magyar erő, ízlés és érzék örök forrása és törvényhozója, így szokta azt. Mert a magyar dobant a lábával és dacosan kiáltja, hogy eb ura kurta! Míg a német a sapkáját a levegőbe dobja, füttyül és hopszaszázik! A faj lelkivilágát semmi sem jellemzi hívebben, mint indulatszava, mert ez spontán, számítás nélkül való, tehát őszinte kifejezése érzéseinek. A Pósa verseiben éppen az a legbecsesebb, hogy a magyar vonásokat soha el nem téveszti.

Mi volt a sikere, mi lesz az eredménye, nem tudom. Egy ember élete, az én életem, rövid ahhoz, hogy egy nemzet, a magyarság lelki helyzetét megismerje s a történetírás tudománya csalékony, mint minden tudomány. De arra esküdni merek, hogy aki a Pósa versein s azon az irodalmon, amit ő teremtett, növekedik föl, az, amíg él, sohasem lesz más, mint magyar.

Egyszer valamelyik vasútállomáson vendéget vártam. A vonat, a gyorsvonat berobogott a pályaudvarra, mely egyszerre megelevenedett, amint a vándorló világ kaleidoszkópszerű tarkaságával megszállotta. Csöngetések, isten hozottok és áldjonok, csókok és figyelmeztető intelmek vegyültek össze százféle nyelven és hangon a vasúti jelszavakkal, ijedt utasok kiabálásával s a gép haragosan, lomhán szuszogó morgásával. A vonatra egy csapat figura-ember szállott föl. Abban a tarka-csíkos ingben, térdnadrágban és matrósapkában, szóval abban a dresszben, miről a játékverseny ugró-és futóbajnokait, a biciklitulajdonosokat és rakettmágnásokat megismerhetjük. S ebben a pillanatban a peronon azon a furcsa, fakó, kifejezéstelen hangon, ami annyira idegen a színességhez és kifejező erőhöz szokott magyar ízléstől, fölhangzott a visszamaradt sportosok háromszoros köszöntése: Hipp-hipp, hurráh! Hipp-hipp, hurráh! Hipp-hipp, hurráh! Egy sportcsapat búcsúzott ugyanis valamely más városbeli sportvendég-csapattól. Oly nevetséges, oly idétlen, oly groteszk volt ez a köszöntés! Szinte bosszantott, hogy a magyar emberek, magyar ifjak, íme, ilyen nyilvánvalóan a világ elébe viszik az ízléstelenségüket. Hogy mégcsak köszönteni se tudják a maguk szép nyelvén a maguk testvéreit. Hogy inkább mind a két fél olyan nyelvhez fordul, amelyik mind a kettőnek idegen, amelyiket egyikük se ért, a helyett, hogy úgy kiáltanának, ahogy a magyar szívüknek diktálnia kellene: Isten áldjon, kedves bajtársam!

Tetsző érdeklődés kísérte őket persze. A divat a legnagyobb hódító. Viszi, ragadja magával a tömeg lelkét. S már-már magam is azon gondolkoztam, hogy vajon nem én tévedek-e, mikor olyan feketének látom azokat a tarka vászon-csíkokat s oly fül-sértőnek hallom a sport nemzetközi nyelvét és köszöntését. De a közelemben egy óvónő állott. Öt-hatéves gyerek volt vele, akit kezénél fogva tartott s a gyerek, a maga hamisítatlan, naiv őszinteségével rákiáltott az óvónőre:

– Néni, kérem, kik azok a majmok? Akik amott hápognak?

S az óvó néni, roppant komolyan, csak ennyit felelt:

– Muszkák, babuci, muszkák.

Szerettem volna összecsókolgatni őket! A gyereket, amiért majomnak nézte azt, aki az idegent majmolta; s az óvónőt, amiért letagadta, hogy azok a majmok – magyarok.

Ne is tudja meg a magyar gyerek soha azt a sok hitványságot, ami körülötte ólálkodik, ami az ő lelkének a rovására ezen a szép földön ma is végbemegy! Ha Pósára hallgatunk, nem is fogja az még hírből se meghallani. Mi legyünk résen, mi, akiknek még szent és tiszta a magyarságunk, a magyar kisedednevelők. Védjük a magyar gyermek ártatlan és tiszta nyelvét, lelkét, szívét, eszét, a magyar gyermek magyarságát, azzal a hittel, hogy magának egész nemzetünknek a jövőjét védjük. És ennek a szent, ennek a legtisztább munkának a nevében és jogán fonjunk koszorút a legnagyobb magyar nemzetnevelő, a Pósa Lajos dicső fejére!

In: Kisedednevelés, 1914. július 1. (Singer és Wolfner különnyomatban is megjelentette.)

* Ünnepi beszéd Pósa Lajos negyvenéves költői jubileumának tiszteletére. Elhangzott a Kisedednevelők Országos Egyesülete dobsinai közgyűlésén, 1914. május 31.-én.